MITOLOGIA SFINŢILOR LA CLASICII JUNIMIŞTI

Adela DRAUCEAN

Unii dintre sfinţi au primit în interpretarea populară atribute bine definite, de multe ori fără nicio legătură cu tradiţia creştină, ci mai mult ţinând de mitologia sătească, acea mitologie de sorginte arhaică, precreştină la care s-au adăugat elemente creştine, dar şi elemente împrumutate din mitologiile popoarelor învecinate. Mulţi sfinţi au devenit „sfinţi ai superstiţiilor", însuşi numele lor reamintind omului ceea ce trebuie să facă sau nu. Deşi numele acestor sfinţi sunt inspirate din tradiţia martirologică creştină, în gândirea comunităţii săteşti ele suferă modificări. *Sâmedru, Sângiorz, Sânpetru, Sântandrei, Sântilie, Sântoader, Sânvăsii* sunt numele populare de sfinţi rezultate din alipirea cuvântului *sânt* la numele propriu-zis. Caracteristica tuturor acestor nume populare de sfinţi, ce şi-au pierdut din atributele religioase, primind în schimb însuşiri magice, este aglutinarea cuvântului *sfânt* cu numele propriu-zis. Trebuie să subliniem faptul că aceste formaţiuni sunt printre puţinele supravieţuiri ale cuvântului moştenit *sânt* (din lat. *sanctus*) în limba română, cuvânt ce a fost înlocuit cu slavul *sfânt.* Sfinţii respectivi s-au suprapus peste vechi reprezentări mitice mai mult sau mai puţin identificabile, preluând multe din atributele lor şi pierzând propriile caracteristici biblice.

Eminescu, Creangă, Slavici şi Caragiale au păstrat în operele lor denumirile populare ale sfinţilor şi întregul mister emanat de zilele consacrate lor.

Sfântul cel mai des întâlnit în basmele scriitorilor analizaţi este *Sântul Petru* sau *Sâmpetru* deoarece scriitorii sus amintiţi

BDD-A12915 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:51 UTC)

au surprins foarte bine mentalitatea populară. Sâmpetru este considerat de popor cel mai prietenos dintre sfinţi, cel mai apropiat de Dumnezeu şi păzitorul porţilor raiului. Ataşamentul omului simplu faţă de acest sfânt o putem observa şi din numele familiar al acestuia – *Sf. Petrea*, din basmele eminesciene (*Făt-Frumos din lacrimă*, *Borta vântului*, *Finul lui Dumnezeu*, *Vasile – finul lui Dumnezeu*) sau din istorisirile *Kir Ianulea* şi *Partea poetului* ale lui Caragiale – *Sf. Petre* sau *Sfântul Petre*. Acest om ce şi-a câştigat prin faptele sale atributul de sfânt, fie este tovarăşul de drum, pe pământ, a lui Dumnezeu: „Dumnezeu şi *Sf. Petrea* – cari umblau pe pământ pe-atunci" (*Borta vântului*), fie apropiatul lui Iisus Hristos, la îndemnul căruia Cel din urmă îşi manifestă puterea Sa dumnezeiască: „Când se sculară spre a merge mai departe, zise *Sf. Petrea*: «Doamne, fă ca acest izvor să fie ce-a fost mai înainte». «Amin!» zise Domnul, ridicând mâna sa cea sfântă" (*Făt-Frumos din lacrimă*) sau este păzitorul raiului, precum în textul caragialian: „Ducă-se la Rai, să se-mpace Sf. Petre cu ei cum o şti" (*Kir Ianulea*). Cea mai elocventă istorisire, care-l are printre protagonişti pe Sântul păzitor al porţilor împărăteşti, este *Partea poetului*. Din fire visător, poetul a ajuns ultimul la împărţirea darurilor dumnezeieşti „Într-un târziu, după ce se isprăvise-mpărţeala, iată vine şi Poetul din depărtări… Nimic nu mai rămăsese de apucat; pretutindeni toate aveau stăpân", cum mai târziu spune Sadoveanu în *Baltagul* despre muntean (în care se regăseşte românul)[1]. Darul primit de poet fiind

[1] „Domnul-Dumnezeu după ce a alcătuit lumea, a pus rânduială şi semn fiecărui neam. Pe ţigan l-a învăţat să cânte cu cetera şi neamţului i-a dat şurubul. [..] Pe rus l-a învrednicit să fie cel mai beţiv dintre toţi şi să se dovedească bun cerşetor şi cântăreţ la iarmaroace. A poftit pe boieri şi domni la ciubuc şi cafea: măririlor voastre vi-e dat să trăiţi în dezmierdare, răutate şi ticăloşie; pentru care să faceţi bine să puneţi a mi se zidi biserici şi mănăstiri. La urma, au venit şi muntenii şi-au îngenuncheat la scaunul împărăţiei. Domnul-Dumnezeu s-a uitat la ei cu mila: «Dar voi,

BDD-A12915 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:51 UTC)

posibilitatea de a sta şi în Paradis lângă Creator. Contemplând frumuseţile Raiului poetul cu greu părăsea acest tărâm. În peregrinările sale între pământ şi Rai, tot timpul are de-a face cu Sântul Petre ce-i tot amână întâlnirea cu Dumnezeu, spunându-i că este ocupat şi „prin urmare, mai plimbă-te". Dar, făcându-i-se milă de bietul poet, străjerul Raiul devine mijlocitorul lui în faţa divinităţii, astfel încât primeşte „o cutie cu peniţe, un clondir cu cerneală şi trei topuri mari de hârtie". Caragiale îl pune pe Sfânt într-o postură nouă faţă de creaţiile populare, deoarece Petre are de-a face cu un mic creator căruia nu-i ajunge niciodată materia primă.

Seria de atribute ale Sfântului este completată de Ion Creangă, deoarece în *Ivan Turbincă* Apostolul va trăi şi spaima pricinuită de fostul ostaş. Acest „atribut", ce mai degrabă e o slăbiciune a omului de rând, este un element de originalitate, prin care scriitorul stârneşte râsul: „– Doamne, zise atunci *sfântul Petre*, spăriet: ori hai să ne grăbim, ori să ne dăm într-o parte, nu cumva ostaşul acela să aibă harţag şi să ne găsim beleaua cu dânsul. Ştii c-am mai mâncat eu odată de la unul ca acesta o chelfăneală".

Ioan Slavici ţine seama de atributele pe care tradiţia populară i le acordă acestui Apostol şi le aşează în economia

---

năcăjiţilor, de ce aţi întârziat?» «Am întârziat, Prea Slăvite, căci suntem cu oile şi cu asinii. Umblăm domol; suim poteci oable şi coborâm prăpăstii. Aşa ostenim zi şi noapte; tăcem şi dau zvon numai tălăncile. Iar aşezările nevestelor şi pruncilor ne sunt în locuri strâmte între stânci de piatră. Asupra noastră fulgeră, trăzneşte şi bat puhoaiele. Am dori stăpâniri largi, câmpuri cu holde şi ape line.» «Apoi *aţi venit cei din urmă*», zice Domnul cu părere de rău. «Dragi îmi sunteţi, dar n-am ce vă face. Rămâneţi cu ce aveţi. Nu va mai pot da într-adaos decât *o inima uşoară ca să vă bucuraţi cu al vostru*»". Realizând un silogism între textul caragialian şi cel sadovenian rezultă concluzia, care de fapt este o propoziţie ce ne place nouă românilor să o spunem despre noi „Românul s-a născut poet".

BDD-A12915 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:51 UTC)

basmului *Spaima Zmeilor*. Păzitorul raiului, Sântul Petre este un bătrân ce are trecere la Dumnezeu. Cuvintele sale sunt ascultate de Atotputernicul încât familia lipsită de odrasle va cunoaşte bucuria de a fi „mângâiată" de prunci. Scriitorul preia din tradiţia populară şi din învăţătura bisericească, ideea că sfinţii sunt mijlocitori între oameni şi Dumnezeu: „– Dă-le, Doamne, ca să scapi de ei, grăi *Sf. Petre*, care pune totdeauna câte o vorbă bună pentru muritorii ce vin cu vreo rugăciune la tronul ceresc, căci, de! tot muritor a fost şi el odată şi ştia ce sunt nevoile omeneşti." Sfântul Petre va fi mustrat de Dumnezeu că nu învăţase să descifreze tainele oamenilor, deşi stătea de atâta timp de strajă la porţile raiului: „– Păcat că stai de-atâta timp la poarta raiului! întâmpină Dumnezeu. Tocmai dacă le dau nu mai scap căci în gândul lor cu unul se începe…". Dacă aici Sfântul Petre este un intermediar între muritori şi Dumnezeu, în *Petrea Prostul* este trimisul divinităţii pe pământ să răsplătească omenia unui creştin. Portarul şi purtătorul cheilor raiului îi propune modestului muritor să ceară daruri de la Dumnezeu. Mare i-a fost uimirea când pământeanul nu vrea să ceară averi, noroc, sănătate, o familie, ci numai după multe insistenţe ale sfântului va dori un cimpoi de ţânţar: „– Nu-nţelegi, omule, că-i poruncă, şi la porunca lui Dumnezeu trebuie să te supui? îi zise cu asprime. (…) Iacă, cer… ce să cer!? Cer – grăi, ca să ceară ce nu i se poate da – cer să-mi dea nişte cimpoi de ţânţar." Iar în *Stan Bolovan*, Sfântul Petru însoţeşte pe Hristos în călătoria pe pământ: „Într-o zi, Domnul nostru Iisus Cristos, aflându-se în călătoria sa pe pământ, zise *bună dimineaţa!* La pragul lui Stan. Era cu apostolul *Sf. Petru*…". Referiri la Sfântul Petru se găsesc şi în *Floriţa din codru*. Datorită atributelor sale, chiar hoţii (cei care nu ajung datorită fărădelegilor la poarta raiului) ar fi mândri să stea de vorbă cu acest sfânt: „Hoţii, cum auziră, toţi cu toţii săriră (…) încât erai să crezi c-a stat de vorbă cu *Sf. Petru*…".

BDD-A12915 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:51 UTC)

Sântilie este în mitologia românească, un sfânt atmosferic rezultat în urma unui sincretism complex în care s-a contopit cultul Sfântului Proroc Ilie (20 iulie), cel ce se înalţă la cer, cu cel al unei divinităţi de tip autohton, probabil Gebeleizis, după Mircea Eliade[2], sau, în orice caz, un zeu al furtunii. Caracteristice lui Sântilie sunt simbolurile: trăsura cu roţile de foc, biciul şi săgeţile de foc, tunetele şi trăsnetele. Se crede despre el că provoacă incendii în verile toride, provoacă tunete şi fulgere în timpul furtunilor, leagă şi dezleagă norii. Este integrat în categoria destul de bine reprezentată a sfinţilor consideraţi cauzatori ai arşiţei, furtunii şi incendiilor din luna lui cuptor (surorile – *Pârliile, Panteliile*, fratele – *Ilie Pălie* sau vizitiul carului său – *Foca*).

Ambivalenţa atributelor (ocrotitorul celor drepţi şi pedepsitorul păcătoşilor) cu care este înzestrat Sântilie în perspectiva imaginarului popular este surprinsă de autorul *Amintirilor din copilărie*. Deşi simbolurile acestui sfânt nu sunt amintite, caracterul justiţiar al sfântului îl regăsim în „tunetul" şi „trăsnetul" Smarandei la aflarea odraslei la scăldat. Chiar episodul acesta este pus sub patronajul lui Sântilie: „Într-o zi, pe-aproape de *Sânt-Ilie*, se îngrămădise, ca mai totdeauna, o mulţime de trebi pe capul mamei (…) Dar în ziua aceea, în care mă rugase ea, era un senin pe ceriu şi aşa de frumos şi de cald afară, că-ţi venea să te scalzi pe uscat, ca găinile. Văzând eu o vreme ca asta, am şterpelit-o la baltă, cu gând rău asupra mamei".

Tot în acest episod întâlnim conversiunea numelui sfântului Ilie în adjectiv, atunci când face referire la perele ce se coc în preajma sărbătorii consacrate lui: „Noroc din ceriu până-n pământ că nu m-a prins melianul şi haramninul de Trăsnea,

---

[2] Mircea Eliade, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic şi Editura Ştiinţifică, 1999 p. 337.

BDD-A12915 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:51 UTC)

care avea mare ciudă pe mine, de când mă zăpsise în grădina lui la furat mere domneşti şi pere *sântilieşti*, căci m-ar fi snopit în bătaie". Aceste pere fiind de asemenea un „trăsnet" pentru Nică, deoarece îi amintesc de „zăpsirea" lui de către Trăsnea în grădină. Numai gândul la aceste fructe *sântilieşti* îl fac pe Nică să-şi reamintească de sfântul provocator de trăsnete, care în realitate ar fi fiul dascălului purtător al numelui de Trăsnea.

Ion Creangă, cel ce trăia în mentalitatea sătească, dar mai presus de toate o trăia, nu putea să nu facă referiri în opera sa şi la sfântul care ne-a încreştinat şi de ziua căruia se leagă multe obiceiuri şi superstiţii – *Sântul Andrei*. În ciuda unei singure referiri la acest mijlocitor: „prea des vrei să vie, că doar nu-i de tot copacul câte un lup! Ia, pe la *Sfântul Andrei* umblă şi ei mai câte mulţi la un loc" (*Moş Nichifor Coţcariul*), replica ascunde multe elemente mitologice legate de acest sfânt. Apostolul Andrei este cel despre care unele izvoare istorice şi tradiţia spun că a propovăduit Evanghelia lui Hristos în „teritoriile lupilor", adică prin cetăţile şi aşezările strămoşilor noştri din Scythia Minor. Ajuns pe aceste meleaguri, cu o climă neprielnică şi unde lupii atacau tot ce întâlneau, Apostolul face o primă minune: „lupii au simţit în aer mirosul cald al făpturilor. (…) Ajung la ei, îi înconjoară mârâind în preajma lor. Deodată, plesniţi ca de trăsnet, rămân ţintuiţi la pământ, ca nişte mormane de piatră. Privirea călătorului nostru îi împietrise. După câteva clipe, dezmeticiţi din încleştare, au început să se retragă încet, schelălăind înfricoşaţi, dispărând prin tufişurile din preajmă"[3]. Tocmai din acest motiv, considerăm că există o strânsă legătură între lup şi Sfântul Andrei. Tot tradiţia ne spune că Apostolul „lega gura lupilor", pe care îi eliberează în noaptea de 29/30 noiembrie pentru a-i pedepsi pe

[3] Dumitru Manolache, *La porţile luminii. Miracolele de la Dervent*, Bucureşti, Editura ALL Educational, 1995, p. 19–20.

BDD-A12915 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:51 UTC)

păcătoşi, astfel Sfântul primeşte atributul de stăpân al acestor animale sălbatice. Vorbele Moşului Nichifor spuse Malcăi prin pădure, trimit tocmai la noaptea aceasta când lupii se adună în haite atacând tot ce întâlnesc: „că doar nu-i de tot copacul câte un lup! Ia, pe la Sfântul Andrei umblă şi ei mai câte mulţi la un loc".

Un număr mare de practici magice şi ritualuri se săvârşesc în prima zi a anului, închinată *Sfântului Vasile*, ce marchează începutul, nu doar al unui nou an, dar şi, în mod simbolic, al unui nou ciclu de viaţă. Astfel, Anul Nou începe cu *Sânvăsii* (sau *Sânvăsâi*, *Sân Vasii*) – numele vechi al Zilei Sfântului Vasile – „împăratul" sau „stăpânul anului". Această zi reprezintă un moment de cumpănă – cea dintre ani – care, în funcţie de buna cunoaştere a tradiţiilor mitologice, poate fi interpretată în sensul dorit de fiecare; pe de alta parte, este o zi fastă prin excelenţă, este prima zi a unui nou interval de timp.

În tradiţia populară, Sfântul Vasile apare ca unul dintre sfinţii care au făcut minunile cele mai mari, fiind păzitor de duhuri rele, cu „mare putere asupra dracilor". Astfel, cu rugăciunile lui se scot duhurile malefice şi necurate din oameni. Dar efectul rugăciunilor nu are putere dacă mireanul nu face şi el un prim pas, anume să se împace cu toţi confraţii. Ziua lui Sânvăsâi este astfel una a împăcărilor, a bucuriei, a uitării ostilităţilor şi treburilor gospodăreşti. Acest moment este surprins de Slavici în *Sân Vasii*, unde întreg ritualul sărbătorii se desfăşoară în rândul meseriaşilor. Ca preţuire a Sfântul „stăpân al anului" şi izgonitor de duhuri rele şi meseriaşii au păstrat obiceiul reconcilierii, ca stăpânii să servească şi să ia masa împreună cu ucenicii şi calfele: „Bolnavi dacă ar fi fost, de *Sân Vasii* s-ar fi sculat din pat şi-ar fi stat la masă cu calfele şi cu ucenicii, căci altfel Anul nou nu putea să le aducă noroc. (…) Acum, o dată pe an, cei mici erau mari, iar cei mari se făceau mici: ucenicii şedeau în fruntea mesei, calfele se înşirau

BDD-A12915 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:51 UTC)

mai în coadă, cucoana Sofiţa servea, iar d. Ceplac turna vin în pahare".

Ziua de Sân Vasii este şi prilej al prevestirii „cum o să-şi petreacă nu numai anul ce vine, ci toată viaţa", dar şi al ursitului cu ajutorul plumbului turnat în pahare. Aşa se face că stăpânul Ceplac, la vederea reîntoarcerii lui Chiriac şi a bucuriei tinerei Tincuţa, întăreşte cuvintele bătrâneşti prin întrebarea retorică: „Vedeţi că nu minte plumbul topit dacă-l torni cu rost în apă rece?".

Slavici, fiind un bun cunoscător al tradiţiilor şi al modificărilor efectuate în calendar, leagă prima zi a anului întocmit ştiinţific, a Sfântului Vasile, de mai noile forme economice şi sociale din rândul meseriaşilor de la oraş; dar, atunci când surprinde obiceiurile ursitului şi ale viitorului din mediul rural, apelează la calendarul arhaic, cel păstoresc, ce începe cu ziua *Sfântului Gheorghe* (*Sângeorz*, *Sângeorgiu* sau *Sfântul George*). Numele acestui sfânt se leagă de începutul anotimpului reînvierii, al sezonului păstoresc, fiind momentul în care turmele de oi lasă locurile de iernat din câmpie sau stânele din depresiuni, spre a urca la locurile de văratic din munţi. Sângiorz trebuie să înfrunzească codrul până la 23 aprilie, iar până la 26 octombrie să-l desfrunzească. Din această cauză, în cinstea lui şi pentru protejarea locuinţei de duhurile rele se pun ramuri verzi la uşa casei sau la orişice intrare. Sângeorz nu este numai responsabilul renaşterii vegetaţiei, ci şi a idilelor. În această zi tinerele sunt udate cu apă de izvor de către flăcăi şi se leagă primele prietenii.

Toată încărcătura sărbătorească legată de această zi o reîntâlnim în *St. George*, o scriere slaviciană ce de multe ori a fost atribuită lui Eminescu: „din iederă se împletesc cununi" cu scop protector, flăcăii stropesc fetele cu apă de izvor, „astăzi se încheie un an şi se începe altul, astăzi se hotărăşte simbria şi să reînnoiească învoiala cu stăpânul", „se înţarcă mieii şi oile se

BDD-A12915 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:51 UTC)

bagă în lapte", primii fiori ai dragostei o cuprind pe tânăra Simina, adunarea întregii comunităţi la biserică, iar seara la joc. Dar, toată această atmosferă celestă, dată de legătura strânsă dintre St. George, natură şi om, din mediul rural, devine una profană, lipsită de încărcătura sacrală în mediul urban, unde totul se reduce la o simplă petrecere: „Ce proastă petrecere! Oştiri ce se luptă cu noroiul, bombe ce se descarcă de dragul zgomotului, certuri, ocări, sudălmi, mizerie politică! Apoi plăteşte chirie dacă i-a mai rămas un fir de para, părăseşte-ţi locaşul, te mută în altul, sparge oglinzi, te ceartă şi te necăjeşte, căci e St. Gheorghe!".

Bibliografie

Caragiale, Ion Luca, *Opere*, *Teatru. Proză. Versuri*, ediţie îngrijită de Marcel Duţă, în loc de prefaţă şi cronologie de Şerban Cioculescu, Bucureşti, Editura „Grai şi suflet – Cultura Naţională", 2003.

Creangă, Ion, *Opere*, ediţie îngrijită de Iorgu Iordan şi Elisabeta Brâncuş, prefaţă de Mircea Vulcănescu, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996.

Eminescu, Mihai, *Opere*, vol. I-VIII, ediţie îngrijită de acad. Mihai Cimpoi, Chişinău, Editura Ganivas, 2001.

Slavici, Ioan, *Opere*, vol. I-VII, ediţie îngrijită, studiu introductiv şi cronologie de Dimitrie Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Naţional, 2001.

Eliade, Mircea, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic şi Editura Ştiinţifică, 1999.

Manolache, Dumitru, *La porţile luminii. Miracolele de la Dervent*, Bucureşti, Editura ALL Educational, 1995.

Olinescu, Marcel, *Mitologie românească*, Bucureşti, Editura Gramar, 2008.

Pamfile, Tudor, *Mitologia poporului român*, vol. I-II, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Vestala, 2008.

Vulcănescu, Romulus, *Mitologie română*, Bucureşti, Editura Academiei, 1987.

BDD-A12915 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:51 UTC)

Abstract

In the folk tradition, some of the saints have received well defined characteristics, without having any links to the Christian tradition. They belong to the village mythology, the one with archaic or pre-Christian origin, overwhelmed by Christianity and by the surrounding peoples' mythologies. Many saints have become "saints of superstitions", even their names reminding man what to do or not. Although the names of these saints are inspired from the Christian tradition, they are modified within the village community. *Sâmedru, Sângiorz, Sânpetru, Sântandrei, Sântilie, Sântoader, Sânvăsii* are the popular names of saints, made up from the words *sânt* and the name itself. Those saints have replaced old mythical representations, less or more recognisable, taking over many of their characteristics and losing their own biblical ones.

Among those who have kept in their pieces of work the popular names of saints and the whole mystery of their feasts, there are Eminescu, Creangă and Caragiale.

BDD-A12915 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:51 UTC)